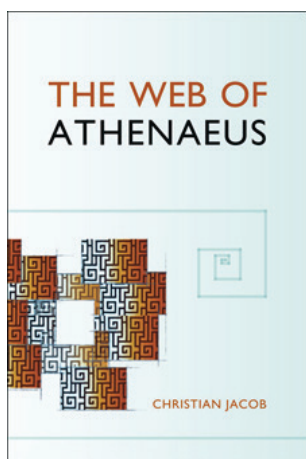

Et hukommelsesvæv af litteratur

Anmeldelse af Ole Olesen-Bagneux

Christian Jacob: *The Web of Athenaeus*. Cambridge, MA: Center for Hellenic Studies – Harvard University, 2013, 139 s. Ill. ISBN: 978-0-674-07328-9

Professor Christian Jacob ved ANHIMA i Paris har skrevet en lille bog om en stor bog. Jacobs lille bog hedder *The Web of Athenaeus* og handler om Athenaios' store bog *Deipnosophisterne* på 15 bind (man siger *Athenaios* på dansk, *Athenaeus* på engelsk).

Derfor først et par ord om Athenaios' bog *Deipnosophisterne*. Den læses ofte som en antologi, hvilket ikke er mærkværdigt, da den primært består af

lange uddrag fra antikkens litteratur. Mange forfattere har endda kun nået os gennem dette værk. Rundt om disse lange passager af citeret litteratur ligger Athenaios' eget forfatterskab, som en slags kit der holder hele fortællingen sammen. Det kit består af et langt – næsten uendelig langt – middagselskab; en flok gode venner og lærde, der er samlet hos rigmanden Larensius i Rom, i det 2. årh. e.Kr. Som middagen skrider frem (igennem alle femten bind) citerer de litteratur for hinanden, i en drillende, bevæget og ofte spøgeful tone. Stemningen bølger frem og tilbage, op og ned, og er tæt forbundet med selve middagens struktur, sådan at rumlende maver og begejstrede ganer spejler dels den serverede mad, dels den citerede litteratur. Titlen *Deipnosophisterne* leger i øvrigt med denne dobbelthed. Den betyder på en gang *Eksperterne til middag*, og *middagsbordets eksperter*.

Når dette kit er blevet vurderet, altså når Athenaios er blevet vurderet som forfatter, uafhængigt af den omfattende mængde citeret litteratur der også findes i hans værk, er han ofte blevet dømt middelmådig. Hans fortælling indeholder åbenlyst kompositionelle brister (Weber-Nielsen, 1990), og synes at udtrykke en endeløs, vrøvlende dekadence, hvor silkekledte romere husker litteraturen galt og drikker sig alt for fulde (Too, 2010), og således er langt, langt fra fordums råstærke mandfolk, der byggede Rom og skabte et imperium.

Ole Olesen-Bagneux, Ph.d.-stipendiat, IVA, Københavns Universitet (blt526@iva.ku.dk)

Sådan er Jacobs (2013) læsning af Athenaios ikke. I hans nye bog *The Web of Athenaeus* anerkender han

det fyldige værks indlysende mangler, men finder det uinteressant at beskæftige sig med dem. Humanister må være mere end bare fejlfindere, må se sig ud over det lidt banale faktum, at mennesker ikke er maskiner, at de er uperfekte. Athenaios blev ganske givet ikke færdig med sit kæmpeværk, måske var opgaven simpelthen for stor, men alligevel må man kunne spore en tankegang i hans fortælling. Dét, Jacob derfor giver sig i kast med, i sin læsning af Athenaios, er at undersøge kittets struktur: Hvordan forfatteren Athenaios lader sine middagsgæster navigere rundt i deres hukommelse, i forsøget på at huske og duellere om og med litteraturen, alt imens middagen skrider frem. Det er denne hukommelsens systematik, eller ligefrem mekanik, som Jacob kortlægger. Litteraturen er et slags væv (*web*), et hukommelsesvæv, bestående af utallige tråde, som de lærde alle kender, og som de tillige hver især kender bestemte dele af bedst. Netop der opstår legen. Når ny vin skænkes, opstår spørgsmålet om, hvem der bedst husker alle forskellige slags vinglas, de reciteres som et katalog, peger videre ud på passager af litteratur hvor sådanne vinglas nævnes, og igen hvilken slags mad det spises til hvilken vin osv.

Eksperterne der er samlet rundt om middagsbordet drives frem – intellektuelt – af følelsen af *zētēsis*, der kan oversættes til *undren*, eller det lidt længere *undersøgelsestrang*. Denne *zētēsis* udløser en kollektiv søgeproces i hukommelsen, fordi den litterære hukommelse der søges i, deles af alle, det er et kollektivt, mentalt væv. Samtalen mellem de lærde skal derfor læses dels som proces, dels som resultat. Man søger sammen, i samtalen. Mens nogle taler, søger andre i tavshed, den enes replik afføder den andens associationer og således drives samtalen frem, søgende, findende og atter søgende på ny, igen og igen. Det er som et spil, et spil der har regler: Det gælder om at vandre så langt i litteraturens univers, når man har ordet, fra egn til egn, land til land og forfatter til forfatter. Det gælder naturligvis også om at være så præcis som mulig; at huske alt, eller så meget som muligt ordret – ellers bliver det straffet med enten latter, mistro eller vredesudbryd af de andre lærde.

Derfor spiller det fysiske bibliotek også en særlig rolle i Athenaios' komposition. Det er den ultimative dommer, det sikre holdepunkt. Biblioteket er de bøger som de lærde medbringer i små tasker, og Larensius' omfattende samling af bøger i sit romerske hjem, hvor de er samlet til middag. De lærde kan ty

til dem i yderste nødstilfælde: De ligger som trussel og potentielt bevis om den lærdes intellektuelle autoritet, og sådan bruges de i samtalen, til at mane tvivlen i jorden. Bøgerne optræder således både direkte, man citerer jo de passager man kan huske fra dem, og indirekte som bevis, hvis det virkelig skulle blive nødvendigt.

Styrken i Jacobs læsning af Athenaios er egentlig blot at påvise hvordan det foregår, hvordan de lærdes hukommelse og det fysiske bibliotek indgår i en nærmest osmotisk forbindelse, hvor den nedskrevne litteratur både som indhold og som bibliografisk kontrolleret system gennemsyrrer de lærde og kommer ud som talte ord i samtalens forløb. Analysen bygger på en underspillet, diskret udlægning af et ellers stort og vanskeligt spørgsmål, nemlig spørgsmålet om relationen mellem det talte og det nedskrevne ord. Det svar Jacob giver, er afgørende nyt. Modsat mange klassiske filologers standpunkt udstiller han netop det talte ords rolle som medie – dets refunktionalisering – *efter* at det har udspillet sin rolle som det nyeste, og for dets tilfælde eneste medie. Jacob afmonterer fuldstændig det udviklede og utilnærmelige skær der hviler over de lærdes samtale i *Deipnosophisterne* ved at indføre os i ordets nye rolle: Som kollektivt søgeværktøj i en medievirkelighed af skrevne ord.

Jacobs analyse af de lærdes søge- og hukommelsesteknikker i Athenaios' fortælling rummer en tankevækkende parallel til Milman Parrys mundtlighedsteori (Parry, 1971). Parrys banebrydende forskning, der gik ud på at kortlægge hvordan de homeriske epos kunne huskes som mundtlig litteratur, dannede fundamentet for en helt ny forståelse af hvordan (endnu-) ikke-skriftlige, civiliserede samfund fungerede. Særligt hans arvtager Havelock (1986) viser, hvordan den mundtlige litteraturs æstetik er struktureret til rytme, rim, gentagelser og forudsigelighed, så den er lettere at huske. Skriftens triumf i Alexandria afstedkom en ny æstetik i litteraturen, som på en ny måde var bundet af skriften (Bing, 2008), og derfor mistede dele af den mundtlige litteraturs hukommelsespotentiale. Men hvad Jacob viser, er, at den mundtlige litteraturs potentiale levede videre, om end i mere begrænset omfang. Rhapsoderne, der sang de homeriske epos, var netop ikke bundet af skriften, men brugte deres hukommelse i stedet; hvilket tillod dem længere fortællinger, fordi de næsten som en beatbox egentlig bare kunne blive ved og ved med at gentage deres melodier og rim. Det kan deipnoso-

phisterne, de lærde til middag hos Larensius mange århundrede senere, ikke, med de kan dog stadig kaste et ord op i luften, og fremsige stumper af litteratur hvor det forekommer, strammer de sig an, kan de citere længere passager af litteratur, der omhandler dette ord, og skulle det hælde, at man kommer i tvivl eller til at skændes, kan man nu ty til bøgerne som det endelige bevis. Spillets regler er ændret, men en del af legen er stadig den samme: Stemmen aktiverer litteraturen i den enkeltes hukommelse.

Derfor er der i Jacobs analyse tillige en anden tankevækkende parallel. Den kortlægger nemlig også en ny dimension af mediehistorien. Jacob peger på, at den mundtlige litteratur – som medie betragtet – netop ikke forsvandt, men præcis som mediehistorien foreskriver i stedet *refunktionaliseredes* (Finnemann, 2006) da det blev skriften, ikke længere talen, der var det nyeste medie. Talens medieteknologi blev – som Jacob påviser hos Athenaios – integreret i skriftens medieteknologi. Det er netop, hvad man kan se i nærlæsningen af anvendelsen af antikkens biblioteker. De lærde havde ikke kun opslagsværker, men også stemmen og hukommelsen. Således er det også tvivlsomt, når nogle bibliotekshistorikere (Philips, 2010; Lerner, 2002) påstår, at antikkens biblioteker fungerede ligesom moderne præ-digitale biblioteker. At det var via kataloger og klassifikationssystemer man navigerede rundt i biblioteket. Det er en forestilling, der undervurderer den medievirkelighed den undersøger: Sådanne værktøjer fandtes, ja, men det var stemmen man brugte, når man søgte i dem – og man søgte i dem fra hukommelsen. Først hvis talens refunktionaliserede medieteknologi ikke slog til, måtte man finde den fysiske papyrusrulle eller codex. Jacob påpeger ikke bare at dette fandt sted – han kortlægger *hvordan* det fandt sted. Det talte ord som søgeværktøj var raffineret og funktionelt, en leg hvor man i hukommelsen sprang fra værk til værk, passage til passage, ord til ord, i ikke-lineære mønstre, dvs. ikke bundet af skriftens linearitet, men frigjort grundet den mundtlige litteraturs fleksibilitet.

Jacobs (2013) originale læsning er ikke blot interessant for en lukket kreds af filologer, men for alle biblioteks- og mediehistorisk interesserede forskere. Bibliotekshistorisk er den interessant fordi den belyser hvordan antikkens biblioteker fungerede. Mediehistorisk er den interessant, fordi den med afgørende nye analyser løfter sløret for et identificeret, men underbelyst emne: Nemlig hvordan det samlede medielandskabs ændring fra mundtlige, til både mundtlige og skriftlige medier, reelt fandt sted.

Referencer

- Bing, P (2008). *The Well-Read Muse – Present and Past in Callimachus and the Hellenistic Poets*. Ann Arbor: Michigan Classical Press.
- Finnemann, NO (2006). *Internettet i et mediehistorisk perspektiv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur
- Havelock, EA (1986). *The Muse Learns to write*. New Haven: Yale University Press
- Lerner, F (2002). *The Story of Libraries – from the invention of writing to the computer age*. New York: Continuum.
- Parry, A (red) (1971). *The Making of Homeric Verse – The Collected Papers of Milman Parry*. Oxford: Oxford University Press
- Phillips, H (2010). *The Great Library of Alexandria? Library Philosophy and Practice*. Tilgængelig på: <http://unllib.unl.edu/LPP/phillips.htm>
- Too, YL (2010). *The Idea of the Library in the Ancient World*. Oxford: Oxford University Press.
- Weber-Nielsen, C (1990). *Mad & vin i oldtiden – uddrag af Athenaios' De lærde middagsgæster*. København: Museum Tusulanum.